

Zaaknummer: 0098295278
Documentnummer: 0098838891

Memo

Aan:	Gemeenteraad
Van:	College van burgemeester en wethouders
Team:	Beleid
Datum:	9 juli 2026
Onderwerp:	Leerplicht vrijstelling artikel 5 onder b
Bijlage memo:	1
N.a.v. toezegging raad d.d.:	

Met deze memo informeren wij u over de gevolgen van de uitspraak van de Hoge Raad van 21 april 2026 en de daaropvolgende landelijke instructie (juni 2026) van de VNG voor de uitvoering van artikel 5 onder b van de Leerplichtwet 1969.

Aanleiding

De Hoge Raad heeft het toetsingskader voor beroepen op vrijstelling wegens richtingsbezwaren (artikel 5 onder b) verduidelijkt en aangescherpt. Daarbij is aangegeven dat het recht op onderwijs voor het kind een zwaarwegend uitgangspunt vormt.

Leerplichtwet 1969

In Nederland is in de Leerplichtwet vastgelegd dat kinderen van 5 tot 16 jaar verplicht zijn om onderwijs te volgen en ingeschreven te staan bij een school. Vanaf 16 tot 18 jaar geldt een kwalificatieplicht, waarbij jongeren een startkwalificatie (HAVO, VWO of MBO-2+) moeten halen.

Ouders/verzorgers zijn verantwoordelijk voor inschrijving bij een school en het naar school gaan. De Leerplichtwet 1969 kent echter een aantal uitzonderingen. Zo kunnen ouders/verzorgers op basis van artikel 5 onder b *Vrijstelling wegens richtingsbezwaren* ontheffing van de leerplicht vragen. Ouders/verzorgers die zich beroepen op dit artikel hebben bedenkingen tegen de richting van alle scholen op redelijke afstand van hun woonadres.

In artikel 23 van de Nederlandse Grondwet is vastgelegd dat ouders zelf een school kunnen kiezen (openbaar of bijzonder) die past bij hun levensovertuiging. Aanvullend biedt artikel 5 onder b van de Leerplichtwet 1969 ouders de mogelijkheid om zich te beroepen op ontheffing van onderwijs. Deze kinderen gaan niet naar school. In de huidige wetgeving is vastgelegd dat ouders/verzorgers jaarlijks, voor 1 juli, opnieuw ontheffing van leerplicht moeten aanvragen. Er vindt dan opnieuw een toets en overweging plaats.

Kern van de uitspraak

Op 21 april 2026 heeft de Hoge Raad uitspraak gedaan over de toepassing van artikel 5 onder b van de Leerplichtwet 1969. De Hoge Raad heeft daarbij het toetsingskader voor beroepen wegens richtingsbezwaren verduidelijkt en aangescherpt. De Hoge Raad stelt dat:

- een beroep op vrijstelling in relatie tot openbaar onderwijs slechts in uitzonderlijke gevallen kan slagen;
- dit alleen mogelijk is wanneer aannemelijk wordt gemaakt dat het openbaar onderwijs binnen redelijke afstand niet objectief, kritisch en pluralistisch is ingericht;
- het uitgangspunt is dat het openbaar onderwijs in Nederland wel aan deze criteria voldoet;
- de overheid een actieve verantwoordelijkheid heeft om het recht op onderwijs te waarborgen en de leerplicht te handhaven, zo nodig via strafrechtelijke maatregelen.

Dit betekent dat vrijstellingen op basis van bezwaren tegen openbaar onderwijs in de praktijk nog maar zeer beperkt mogelijk zijn.

Gevolgen voor de praktijk

Voor de gemeente geldt dat nieuwe beroepen op vrijstelling voor schooljaar 2026–2027 beoordeeld moeten worden volgens het aangescherpte toetsingskader. Wanneer binnen de geldende afstandsnormen openbaar onderwijs (voor het primair onderwijs 6 km en voor het voortgezet onderwijs 20 km) beschikbaar is, ligt toewijzing van een vrijstelling niet voor de hand.

De leerplichtambtenaar zal ieder beroep op vrijstelling beoordelen volgens het nieuwe toetsingskader en waar passend in gesprek gaan met ouders, met als doel toe te werken naar een hernieuwde deelname aan onderwijs. Uiteindelijk moet een jeugdige toewerken naar volledige deelname aan onderwijs (in de praktijk vaak met een overgangsjaar en ingroeiplan).

De verwachting is dat er door deze uitspraak van de Hoge Raad meer jeugdigen in beeld komen bij scholen, er mogelijk een toename ontstaat van plaatsingsvragen, ook van leerlingen die langere tijd buiten het onderwijs hebben gestaan en de samenwerking met gemeenten en samenwerkingsverbanden passend onderwijs intensiever wordt. Voor de gemeente Weststellingwerf gaat het over een kleine groep jeugdigen (<10) uit een beperkt aantal gezinnen.

Samenwerking en voorbereiding

Gelet op deze ontwikkelingen is het van belang dat schoolbesturen, gemeenten en samenwerkingsverbanden samenwerken over plaatsing en begeleiding van leerlingen die instromen na een periode van vrijstelling, er wordt nagedacht over maatwerktrajecten, waarbij rekening wordt gehouden met de ontwikkelings- en ondersteuningsbehoeften van deze leerlingen en scholen voorbereid zijn op een zorgvuldige (her)instroom, mogelijk gefaseerd of met aanvullende ondersteuning. Schoolbesturen in onze gemeente worden door de gemeente geïnformeerd per brief en via de Lokale Educatieve Jeugd Agenda.

Tot slot

De uitspraak van de Hoge Raad markeert een belangrijke verschuiving, waarbij het recht op onderwijs nadrukkelijker leidend is geworden. Dit brengt gezamenlijke verantwoordelijkheid met zich mee voor gemeenten, onderwijs en partners om ervoor te zorgen dat iedere jeugdige daadwerkelijk onderwijs kan volgen.